

# Motion till riksdagen

1988/89:Jo239

av Olof Johansson m.fl. (c)

Jordbrukets framtid

---

## Sammanfattning

Det svenska jordbruket har en stor livskraft som måste tas tillvara. En rätt utformad jordbrukspolitik ger Sverige flera fördelar sett mot vår omvärld. Jordbruket får inte presenteras som en krisbransch med enbart svårlösta problem. Här finns möjligheter som vi sammantaget måste ha en förmåga att lyfta fram. Det är mycket angeläget att vi nu diskuterar hur vi lägger fast en långsiktig strategi för det svenska jordbruket. Jordbruket är en av våra basnäringar som måste fungera för att "Hela Sverige skall leva". Jordbruket påverkas mer än någon annan näring av de storskaliga miljöförändringarna. Ett specialiserat och intensivt jordbruk skapar även en del miljöproblem. Dessa båda förhållanden måste åtgärdas av samhället och näringen gemensamt.

I denna motion föreslår centerpartiet följande för den kommande utvecklingen inom jordbruksnäringen:

Jordbruket skall:

- producera livsmedel av hög kvalitet
- producera råvaror till industrisektorn
- ta miljöhänsyn
- bevara all brukningsvärd åkermark.

Samhället skall

- föra en långsiktig jordbrukspolitik som skapar förutsättningar så att en rimlig företagsekonomisk lönsamhet inom jordbruket uppnås
- ta sitt delansvar för överskottsarealen
- ta sitt delansvar för omställning av produktionen.

Jordbrukspolitiken utreds för närvarande av en parlamentarisk arbetsgrupp med sikte på ett nytt jordbrukspolitiskt beslut nästa år. Vi anser det inte i detta sammanhang meningsfullt att i motionen ta upp ett långtgående resonemang om detaljerna i en framtida jordbrukspolitik. Istället begränsar vi oss till att ange vissa riktlinjer för det fortsatta arbetet med jordbrukspolitiken i stort, i överensstämmelse med den motion vi avgav med anledning av regeringens proposition 1988/89:47.

Behovet av förnybara miljövänliga naturresurser och det omfattande kravet på en levande landsbygd är några av de kriterier som måste ligga till grund för utformningen av den framtida jordbrukspolitiken. Det är därför förvånande och enligt vår uppfattning rent felaktigt att som regeringen göra bedömningen att marken som produktionsfaktor saknar alternativ använd-

ning och att det används för mycket kapital och arbete inom jordbruket. Slutsatserna man kan dra av andra beslut tagna av riksdagen om miljö, hälsa och regional balans talar för raka motsatsen.

Mot. 1988/89  
Jo239

Dagens miljösituation i världen med storskalig miljöförstörelse genom förorening, förgiftning och klimatförändringar kan leda till att det ekologiska systemets produktionsförmåga kommer att avsevärt nedsättas. Det är därför vår uppfattning att jordbrukspolitiken och beredskapsmålet måste utformas så att man tar hänsyn till en förändrad miljö- och naturresssituation.

De konsumentpolitiska målen som uppställs bör enligt vår mening kompletteras med ett folkhälsomål. Därigenom skulle det bli lättare att utforma kvalitetskriterier och även gå in på huruvida livsmedelsproduktionen motsvarar de produkter som ingår i en riktig kost.

Inkomstmålet bör enligt vår mening omformuleras så att det skapas förutsättningar för en rimlig företagsekonomisk lönsamhet i jordbruket. Samtidigt vill vi framhålla att en viktig princip för den nationella jordbrukspolitiken, som inom en överskådlig framtid kommer att behövas, skall vara att jordbrukarens inkomster erhålls som ersättning för producerade varor – inte som ersättning för "icke-produktion".

Regeringens kritik mot den negativa påverkan som jordbrukssektorn skulle ha på samhällsekonomin anser vi felaktig. Produktivitetstillväxten inom denna sektor har under 80-talet varit hög, i de flesta fall högre än i industrin. Genom ett effektivare utnyttjande av lediga resurser i jordbruket, genom s.k. alternativ produktion av råvara till energi- och industrisektorerna skulle det vara möjligt att utnyttja den höga produktiviteten, förbättra producenternas ekonomi, minska miljöpåverkan och närma sig målet om att "Hela Sverige skall leva".

Regeringen talar om ett mindre intensivt och resurssnålt jordbruk. I detta resonemang bortses ifrån att marken som naturresurs på sikt kan vara i högsta grad begränsad. Rätt utvecklad odlingsteknik möjliggör ett miljövänligt och högproduktivt jordbruk. Genom att förbättra odlingsystem och odlingsmetoder kan även jordbruket ta tillvara det kvävenedfall från luften som kommer från andra verksamheter, som lätt "tvättas ut" och blir till ett miljöproblem. Det är även angeläget att göra det möjligt för alternativa odlingsmetoder att utvecklas och öka i omfattning.

Avregleringen av gränsskydd för jordbruksprodukter är en fråga som inte bara berör Sverige. Det krävs en ömsesidig avreglering i världen för att inga nya snedfördelningar skall uppstå på den nationella och internationella marknaden.

Det krävs även en bättre marknadskontakt i prisssystemet än vad som idag föreligger. Därför måste tex spannmålsprisregleringen ersättas med ett system, med avtal eller kontrakt, så att det inte blir möjligt att producera en obegränsad volym till ett fast pris. Centerpartiet anser att denna uppgift bör anses ligga i det uppdrag som regeringen gett den parlamentariska arbetsgrupp som behandlar jordbruket.

## Beredskapsmålet

Mot. 1988/89

Jo239

Det har rått stor enighet om detta mål i 1985 års beslut, nämligen "att trygga vår livsmedelsförsörjning såväl i fred som under avspärrning och krig".

Regeringen har nyligen tillsatt en ny försvarsutredning i syfte att tidigare-lägga 1992 års försvarspolitiska beslut. Med denna åtgärd torde även regeringen ha visat att antagandena som låg till grund för 1987 års försvarspolitiska beslut var bristfälliga. Vi anser att 1987 års försvarsbeslut ej kan ligga till grund för beredskapsmålet utformning. Däremot delar vi uppfattningen att en mera omfattande utredning måste ligga till grund för beredskapsplaneringen och att den regionala försörjningsförmågan bör ägnas en ökad uppmärksamhet.

Vi vill särskilt fästa uppmärksamhet på en annan och ny aspekt på beredskapsmålet. Under de senaste årtiondena har så kallade fredskriser inträffat för olika varuområden som till exempel olja, socker och koppar.

Dagens miljösituation i världen, med omfattande miljöförstörelse genom förorening, förgiftning och klimatpåverkan, kan snabbt leda till att ekosystemets långsiktigt uthålliga produktionsförmåga inte kan upprätthållas. Det finns redan idag vetenskapsmän som anser att de senaste årens sämre skörderesultat kan ha ett samband med detta förhållande. Även om så inte skulle vara fallet vet vi att då innevarande skördeår gått till ända världens lager av spannmål sannolikt reducerats till en nivå som FAO anser nödvändig som buffertlager. Vi vill därför framhålla att ett framtida beredskapsmål även bör innefatta en beredskap med hänsyn till en förändrad miljö- och naturressituation.

## Konsumentmålet

Livsmedel av hög kvalitet till rimliga priser skall vara målet för livsmedelspolitiken. Livsmedelspolitiken skall, enligt regeringen, mera ensidigt syfta till att ge konsumenterna livsmedel till lägre priser än idag. Då råvarukostnaderna endast svarar för en mycket liten del av livsmedlens slutpris kan inte särskilt mycket åstadkommas genom ett sänkt pris till producenten. Det gäller att åstadkomma ett system som gör att så mycket som möjligt av priset når producenterna och inte "spills" i regleringssystemet.

I såväl förädlings- som grossistleden finns en betydande koncentration. Dessa förhållanden kan medverka till att priserna inte alltid begränsas så långt som möjligt. Oavsett jordbrukets prisregleringssystem är det angeläget att studera om förädlings- och partihandelsledens dominans över detaljhandeln leder till konkurrensbegränsningar och därmed till för höga livsmedelspriser.

Ett sätt att uppnå ett rimligare livsmedelspris är att sänka momsen på mat, som idag utgör ca en femtedel av det totala priset. Vi har i skattepolitiska sammanhang framfört detta förslag, men det bör beaktas även under denna rubrik.

Vi anser att konsumentmålet bör kompletteras med ett folkhälsomål. Därigenom skulle det bli lättare att utforma kvalitetskriterier och även gå in på huruvida livsmedelsproduktionen motsvarar de produkter som ingår i en riktig kost.

I samband med en ökad internationell integration och en ökad frihandel med livsmedel, framstår livsmedelskontrollen av import som allt mer angelägen. Svenska livsmedel håller en mycket hög kvalitet i en internationell jämförelse. Detta beror dels på att vi har klimatiska förutsättningar för produktion med mindre kemikalier än i varmare länder, dels på att vi ålagt oss mer restriktioner för kemikalier och mediciner än många importländer. Det är därför ett angeläget konsumentintresse att livsmedel som producerats på ett i Sverige förbjudet sätt inte får importeras. Detta område avhandlas utförligare i samband med motion i anledning av proposition angående livsmedelspolitik som har aviserats av regeringen att framläggas för riksdagen under våren.

## Inkomstmålet

Ett familj jordbruk har definierats som en brukningsenhet av en storlek och med en produktion som var stor nog att kunna försörja en familj. Inkomsten för familjen skulle vara lika hög som jämförbara grupper. Det finns idag svårigheter att på ett lämpligt sätt bedöma mot vilka grupper och på vilket sätt jordbrukarnas standardjämförelse skall göras.

Rationalisering och försämrad lönsamhet i jordbruket har lett till att många företag inte kan försörja en familj. Två av tre lantbrukarfamiljer får idag sin huvudsakliga försörjning från arbetsinsatser utanför företaget.

Många lantbrukarfamiljer har trots dubbelarbete ofta ekonomiska problem, särskilt om företaget är nystartat. Skuldbelastningen är stor. En stor del av bruttointäkterna går till att betala räntor och amorteringar. Samhällets inkomstpolitiska mål för jordbrukare är en hägring för de flesta unga bönder.

Vi har i dag en heterogen jordbrukarkår som har det gemensamt att det är fråga om företagare. Så länge jordbruksnäringen på något sätt är reglerad, och det lär den förbli under överskådlig tid, måste emellertid ett inkomst- eller lönsamhetsmål uppställas. Den formulering vi förordar är "en rimlig företagsekonomisk lönsamhet". Det innebär att jordbrukaren vid normal effektivitet har rätt att kräva såväl en rimlig långsiktig förräntning på det investerade kapitalet, som en rimlig ersättning för det arbete som utförs.

För att en näring ska kunna fungera väl måste det finnas utrymme för utveckling och expansion. Regeringen bortser ifrån sådana möjligheter, detta avspeglas också i budgetpropositionen. Istället antyds att volymen i jordbruket skall minskas både vad avser arbete, kapital och areal.

## Det regionalpolitiska målet

Jordbrukets omfattning i en viss del av landet har naturligtvis betydelse för regionens överlevnadsmöjlighet. Av detta skäl har denna fråga aktualiserats redan ovan.

Det är av stort värde om olika regionalpolitiska insatser kan samordnas. Därför skulle det te sig fördelaktigt om det regionalpolitiska stöd som jordbruket kan behöva, kan ingå i en samlad regionalpolitik.

Jordbrukspolitiken måste syfta till att bevara både jordbruket på slättbygderna och jordbruket i skogs- och mellanbygderna. Förutsättningar måste

skapas till ny produktion framför allt på slättbygden. Detta kanske genom att man finner nya grödor för denna del av näringen.

Mot. 1988/89  
Jo239

Enligt riksdagsbeslut skall produktionen i norra Sverige hållas intakt. Enligt tillgänglig statistik visar dock denna del på en produktionsminskning och nedläggningar av jordbruk. Vi återkommer med förslag om åtgärder som vi anser behövs för Norrlandsjordbruket i samband med regeringens proposition om prisregleringar senare detta år.

Jordbruket måste ges tid för en anpassning till nya produktionsförhållanden. Nedläggning av åkermark och av jordbruksföretag är ingen lösning på dagens problem. Tvärtom omöjliggörs därigenom en utveckling av landsbygden. Det ligger inte i samhällets intressen att tvinga fram en ytterligare storleksrationalisering inom näringen. Ett småskaligt jordbruk med varierad produktion i hela landet är nödvändigt för att trygga livsmedelsförsörjningen även i tider av avspärrning och kris och för att möjliggöra en framtida ökning av biomassaproduktionen.

## Miljömålet

Det råder i dag stor politisk enighet om att jordbrukets miljöproblem måste åtgärdas. Därför skall kemikalieanvändningen minimeras och läckaget av växtnäring reduceras till en nivå som naturen tål. De åtgärder som riksdagen redan beslutat om, nämligen avgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel, regler för stallgödselhantering och större andel bevuxen mark, är led i detta arbete.

Som vi ovan nämnt skall användningen av kemikalier och handelsgödsel belastas med miljöavgifter. Dessa avgifter skall enligt vår mening användas till miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket. Exempel på detta är utveckling av ny teknik, omställningsstöd för nya grödor, alternativ odling och ett stöd för avsättning av nya produkter.

Regeringen talar om ett mindre intensivt och resurssnålt jordbruk. I detta resonemang bortses ifrån att marken som naturresurs på sikt kan vara i högsta grad begränsad. Rätt utvecklad odlingsteknik möjliggör ett miljövänligt och högproduktivt jordbruk. Genom att förbättra odlingsystem och odlingsmetoder kan jordbruket även ta tillvara det kvävenedfall som lätt "tvättas ut" och blir ett miljöproblem.

Vi har i anledning av propositionen 1987/88:128 om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket lagt fram förslag om hur lagringskapaciteten för stallgödsel skall förbättras. Vi finner att det förslag som då antogs av riksdagen ej är tillräckligt för att minska problemen med näringsämnesläckage från gödselaneläggningarna. Vi föreslår därför att det bidrag som nu skall utgå till nyinvesteringar i gödselaneläggningar skall gälla alla jordbruksföretag med mer än 10 djurenheter och utgå med 25 % av investeringskostnaden, dock högst med 30 000 kr. Vi framförde i samma motion förslag om förstärkningar på 15 milj kr för teknikutveckling och försöksverksamhet för miljöförbättrande åtgärder inom jordbruksnäringen. Vi anser att riksdagen bör besluta att anslå 35 milj kr utöver regeringens förslag för miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, under B10, prop. 88/89:100, bilaga 11.

Det är angeläget att göra det möjligt för alternativa odlingsmetoder att utvecklas och öka i omfattning. Kunskapen inom den alternativa odlingen –

utan kemikalier och handelsgödsel - kan också komma till nytta inom en anpassad konventionell odling. Det är angeläget att forskning och utveckling inom detta område får ökat stöd från samhället. Centerpartiet anser att en professur i alternativ odling inrättas vid Statens Lantbruksuniversitet.

Det svenska odlingslandskapet är ett kulturarv som har ett värde i sig. Det är därför viktigt att jordbrukspolitiken medverkar till att odlingslandskapet så långt möjligt bevaras. Ett stöd endast för att hålla marken öppen skulle dock vara ett slöseri med resurser. Därför skall odlingsjorden och odlingslandskapet nyttjas för produktion av värdefulla råvaror och därigenom hållas i hävd. Vi hänvisar till vad vi anfört i vår miljömotion om anslag till hagmarkersättning och NOLA-bidrag.

Jordbruket är en väsentlig kraft i miljöarbetet och kan i framtiden medverka till att lösa miljöproblem på andra håll i samhället. Sålunda kan jordbruket producera råvaror som är förnybara och miljövänliga för att ersätta miljöskadliga och ändliga råvaror som t ex kol, olja och uran. Dessa nya råvaror har ett stort intresse i energi- och transportsektorn, för massaproduktion och i den kemiska industrin. Det är angeläget att regering och riksdag snarast kommer till beslut avseende de ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken som skulle göra dessa miljövänliga jordbruksråvaror mer ekonomiskt konkurrenskraftiga.

## Överskottsarealen

Enligt vår uppfattning finns goda förutsättningar att ställa om jordbruket så att hela produktionskapaciteten kommer till nytta. Med nuvarande produktionsinriktning finns emellertid fortfarande en s k överskottsareal.

Det ekonomiska ansvaret för denna måste ännu någon tid delas mellan jordbruksnäringen och samhället. En rimlig fördelning av detta är att samhället påtar sig huvudansvaret så länge en omställning ej har skett. Fördelningen mellan näringen och samhället skall vara 40% för jordbruket och 60% för samhället. Riksdagen bör därför besluta att samhällets delansvar för den så kallade överskottsarealen skall uppgå till 60%.

Samhället har ett ansvar för den omställning inom jordbruket som kommer att bli nödvändig. Centerpartiet anser att 250 milj kr bör avsättas under budgetåret 1989/90 som omställningsstöd till alternativ produktion inom jordbruket, inom ramen för samhällets delansvar för överskottsarealens kostnader. Stödet bör utgå i proportion till omställd areal.

## Samhällsekoniskt mål

Regeringen klagar över en negativ påverkan på samhällsekonomin från jordbrukssektorn. Vi delar inte denna uppfattning. Tvärtom. Jordbruket i Sverige har haft en mycket hög produktivitetstillväxt under 80-talet, i de flesta fall långt högre än industrin. Ett mål för jordbrukspolitiken skall enligt vår mening vara att skapa förutsättningar för ett jordbruk i hela landet. Genom att utnyttja lediga resurser i jordbruket för s.k. alternativ produktion av råvara till energi- och industrisektorerna, skulle det vara möjligt att utnyttja den höga produktiviteten, förbättra jordbrukarnas ekonomi och samtidigt närma sig målet - "Hela Sverige skall leva".

Vi vill här dessutom understryka det krav vi tidigare framfört – att god miljö skall vara ett centralt mål i den ekonomiska politiken. På samma sätt är det angeläget att för framtiden bevara och förkovra produktionsförmågan i ekosystemet – i detta fall den del som utgöres av åkerjord. Bevarade ekologiska produktionsresurser är den bästa garantin för en positiv och varaktig tillväxt i ekonomin.

Mot. 1988/89

Jo239

## Internationell utveckling – avreglering

De stora överskott av livsmedel som uppstått på världsmarknaden under 80-talet, särskilt efter 1985, har aktualiserat frågan om en reform av jordbruksprissystemen i i-länderna. Frågan har utretts inom OECD och är föremål för förhandlingar inom GATT.

Avreglering av gränsskyddet för jordbruksprodukter är dock inte en fråga för Sverige ensamt. Det krävs en ömsesidig avreglering i världen för att inte en ny snedfördelning skall uppstå på de nationella och internationella marknaderna. En sådan avreglering skulle leda till att världsmarknadspriserna steg till en mera rimlig nivå, sannolikt i höjd med produktionskostnaden i det priseffektivaste landet. Även i ett sådant läge skulle svenskt jordbruk ha goda förutsättningar att hävda sig. Många livsmedel är färskvaror och marknaden är ofta regionaliserad. Sverige har svårt att konkurrera med lätttransporterade bulkvaror, exempelvis spannmål, medan specialiserade produkter av hög kvalitet har bättre förutsättningar.

Det är viktigt att hålla isär avregleringsdebatten och frågan om EG-anpassning. EG är nämligen till sin karaktär en tullunion som f n har ett högt gränsskydd och högt jordbruksstöd.

## Inriktningen av den framtida jordbrukspolitiken

Vi anser att en viktig princip för den nationella jordbruksprisspolitiken, som inom överskådlig tid ändå kommer att behövas, skall vara att jordbrukarnas inkomster erhålls som ersättning för producerade varor – inte som ersättning för "icke-produktion". Detta skulle nämligen snabbt leda till ett dåligt resursutnyttjande av såväl arbete som mark och till omotiverade förmögenhetsförskjutningar.

Det krävs emellertid en bättre marknadskontakt i prissystemet än vad som idag föreligger. Därför är det ganska naturligt att spannmålsprisregleringen ändras så att det inte blir möjligt att producera obegränsad volym till fast pris. Istället skulle ett system med kontrakt eller avtal kunna övervägas, där större hänsyn tas till olika kvalitet vid prissättningen.

Det bör emellertid föreligga en öppen och obegränsad produktionsmöjlighet på något område. På energi- och industriråvaruområdet är de totala volymerna så stora att detta skulle vara möjligt. Problemet är att betalningskraften för närvarande är svag. Som tidigare påpekats kan detta snabbt komma att ändras både genom marknadsförändringar och genom politiska beslut.

Om prissystemet ändras så att marknaden uppnår en bättre balans begränsas exportförlusterna och det blir möjligt att betala bättre för rätt volym av rätt kvalitet. Den s.k. överskottsareal som därvid uppstår kan då

utnyttjas för marginalproduktion med marginalkostnader, och det blir möjligt att konkurrera på andra marknader till lägre priser än i dag. Det är i detta sammanhang som våra förslag om samhällets ansvar under en övergångstid kommer in.

Mot. 1988/89  
Jo239

## Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att all brukningvärd åkermark skall bevaras,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beredskapsmålet för livsmedelsproduktionen.<sup>1)</sup>

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konsumentmålet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om införande av ett folkhälsomål,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inkomstmålet för jordbrukare,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de regionalpolitiska målen,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljömålet för jordbruket,

7. att riksdagen beslutar att anslå 35 000 000 kr. utöver regeringens anslag till miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, B10, bilaga 11, prop 88/89:100,

8. att riksdagen beslutar att anslå 1 000 000 kr. för inrättande av en professur i alternativ odling vid SLU,

9. att riksdagen beslutar att samhällets delkostnadsansvar för överskottsarealen skall vara 60 %,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av samhällets delansvar för överskottsarealens kostnader,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samhällsekonomiskt mål,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av den framtida jordbrukspolitiken.

Stockholm den 24 januari 1989

Mot. 1988/89

Jo239

*Olof Johansson (c)*

*Karl Erik Olsson (c)*

*Bertil Fiskesjö (c)*

*Gunnar Björk (c)*

*Pär Granstedt (c)*

*Karin Israelsson (c)*

*Per-Ola Eriksson (c)*

*Görel Thurdin (c)*

*Karin Söder (c)*

*Gunilla André (c)*

*Börje Hörnlund (c)*

*Agne Hansson (c)*

*Larz Johansson (c)*